

Balat Mahallesi'ndeki 2013-2023 Yılları Arasındaki Kafe Mekânı Üretimini İncelenmesi

Investigation of Cafe Space Production in Balat District Between 2013-2023

Yasemin AKCAKAYA¹ Hicran Hanım HALAÇ²

Öz

Geçirdiği rehabilitasyon projeleri ile kentsel dönüşüm yaşamış olan Balat Semtî günümüzde kitle iletişim araçlarında kendine popüler bir yer edinmiştir. Çeşitli yerli dizilerde çekim mekânı olarak kullanılmakta, sosyal medyada renkli tarihi konutları içeren dokusu ve kafe mekânları ile öne çıkmaktadır. Doksanların sonlarından itibaren çöküntü mahallesi görünümünde olan yerleşim son on yılda daha olumlu nitelendirilebilen mekânsal gelişim ve mekânsal üretim süreci içindedir. Bu üretim yerleşmede süreç içinde kafe mekânı üretimi olarak görülebilmektedir. Çalışmada bölgede gerçekleştirilen rehabilitasyon projeleri, Balat'ın kitle iletişim araçlarındaki yeri ve kafe mekân üretiminin birbiri ile etkileşimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu etkileşimin Balat kafe mekânlarının iç ve dış mekân özelliklerine yansımalarının araştırılması da çalışmanın ayrı bir kapsamını oluşturmaktadır. Balat tarihi, Balat yenileme projeleri, Balat'ın kitle iletişim araçlarındaki yerinin incelenmesi amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Seçilen pilot bölgede yer alan 70 adet kafe mekânının 2013-2023 yılları arasındaki fiziksel ve işlevsel değişimi sokak fotoğrafları üzerinden karşılaştırılmıştır. Kafelerin mekân özelliklerini belirlemek amacıyla 2022-2023 yılları arasında saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Rehabilitasyon projesinin sonlanmasından 2018 yılına kadar kafe mekân üretiminde önemli bir hareketin olmadığı, 2018 yılında hızlı bir artış gösterdiği ve günümüze artarak devam ettiği tespit edilmiştir. 2017-2021 yılları arasında yayınlanan yerli dizinin kafe mekânı üretiminin en hızlı artış gösterdiği döneme işaret etmesine dikkat çekilmiştir. Araştırmada tarihi çevrelerdeki yenileme projelerinin, tarihi çevrelerin kitle iletişim araçlarında yer almaya başlaması ve mekân üretimi kavramlarının birbirine bağlı olduğu belirlenmiş, kitle iletişim araçlarının tarihi çevreler ve mekânlar üzerinde hızlı ve kümülatif bir mekân üretimine yol açtığı ortaya konulmuştur. Kafe mekânlarının çoğunlukla tarihi yapıların yeniden işlevlendirme yoluyla üretildiği, bu üretimin belirli akslarla sınırlı kaldığı ve yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların özgün yapı bileşenlerinin ortaya çıkarıldığı görülmüştür. Balat yerleşiminin genel karakteristiği ve kafe mekânlarının tasarımında öne çıkan Retro vurgusu bölgenin imajı haline gelmiştir. Bu imaj Balat'ın tarihi sürecinde şekillenmiş ve günümüzde de kendine özgün bir yer edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balat Kafeleri, Mekân Üretimi, Kafe İç Mekân Tasarımı, Kitle İletişim Araçları, Stil

ABSTRACT

Balat, which has experienced urban transformation through rehabilitation projects, has gained a popular place in mass media today. It is used as a shooting location in various local TV series and stands out on social media with its texture of historical buildings and cafe spaces. The settlement, which has had the appearance of a slum since the late nineties, has been in a process of spatial development and spatial production in the last decade. This production can be seen as the production of cafe spaces in the settlement. In the study, it is aimed to examine the interaction of the rehabilitation projects carried out in the region, the place of Balat in mass media and the production of cafe space. Investigating the reflections of this interaction on the interior and exterior features of Balat cafe spaces constitutes another scope of the study. A literature review was conducted to examine the history of Balat, Balat renewal projects, and the place of Balat in mass media. The functional changes of 70 cafe spaces in the selected plot area between 2013- 2023 were compared through street photographs. Fieldwork was carried out between 2022-2023 to determine the spatial characteristics of the cafes. It was determined that there was no significant movement in the production of cafe spaces from the end of the rehabilitation project until 2018, and that there was a rapid increase in 2018

¹ Corresponding Author | Yetkili Yazar: İstanbul Esenyurt Üniversitesi, yaseminakcakaya@esenyurt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8587-1002

² Eskişehir Teknik Üniversitesi, hhalac@eskisehir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8046-9914

and continues to increase to the present day. The local TV series between 2017-2021 points to the period in which the production of cafe space increased the fastest. In the research, it has been determined that the concepts of renewal projects in historical environments, the presence of historical environments in mass media and the production of space are interconnected. It has been revealed that mass media leads to a rapid and cumulative space production on historical environments. It has been observed that cafe spaces are mostly produced by re-functioning of historical buildings. The original building components of the re-functionalized historical buildings were revealed. The retro emphasis in the design of the cafe spaces has become the image of Balat. This image has been shaped in the historical process of Balat and has gained a unique place today.

Keywords: *Balat Cafes, Space Production, Cafe Interior Design, Mass Media, Style*

GİRİŞ:

Kentlerin en temel özelliğinin kentlerde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler olduğu söylenebilir. Kentlerin geçirdiği değişim ve dönüşümler genellikle kentsel dönüşüm ya da kentsel yenileme projeleri adı altında yapılmaktadır. Yaklaşık son on yıldır ülkemizdeki tarihi çevreler için de dönüşüm projeleri gündeme gelmiştir. Bunların bir sonucu olarak kentlerin sosyo-kültürel yapısı etkilenmekte ve kentlerin yapısal dokusu değişmektedir. Kentsel yenileme ve dönüşüm projelerinin günümüzde mekânların üretilmesi ve tüketilmesinde de etkili bir rolü bulunmaktadır. Bu rolü üstlenen başka bir araç da teknolojidir. Teknolojik gelişmeler sonucu etkinliği artan kitle iletişim araçları ile mekânların üretilmesi ve tüketilmesinde sıkı bir ilişki mevcuttur. Bu anlamda mekânlar, kentlerin geçirdikleri süreçler, endüstrileşme, teknoloji, küreselleşme gibi etkenler sonucunda oluşan toplumsal eğilimlerden hareketle değişikliğe uğramakta ve yeniden üretilmektedirler. Bu süreci yaşayan önemli yerleşmelerden biri Balat'tır. İstanbul'un tarihi yerleşimlerinden olan Balat, bölgede gerçekleştirilen dönüşüm projeleri, yerleşmenin son yıllarda kitle iletişim araçlarında yer alması ve günümüze kadar geçen tarihsel sürecinde değişim, dönüşüm ve gelişim yaşamıştır. Bu değişimin fiziksel bir sonucu bölgede sayıları hızla artan kafe mekânları üzerinden okunabilmektedir.

Tarihi yarımada'nın kuzeydoğusunda Ayvansaray ve Fener arasında konumlanan Balat semti etnik, kültürel ve dini çeşitliliği sunan ve Bizans Dönemi'nden günümüze uzanan çok katmanlı tarihsel süreç ve yerleşim dokusuna sahiptir. Balat, tarihi ve sosyal kimliğinin yanı sıra son yıllarda sokak fotoğrafçılığına sunduğu platform, dizi sektörünün tercih ettiği çekim mekânlarına ev sahipliği yapması ve kafeleri ile dikkat çeken bir yerleşimdir. Bu özellikleri ile kitle iletişim araçlarında da İstanbul'un öne çıkan semtlerinden olmuştur. Bu süreçte özellikle yerleşimin ana aksını oluşturan Vodina ve Yıldırım Caddelerinde yeniden işlevlendirme eylemiyle mekânlar yeniden üretilmiştir. Caddeler üzerinde yer alan yapılar 2013 öncesinde konut ya da zemin katı bakkal, züccaciye, kahvehane gibi küçük çaplı ticarethane, üst katları konut işlevinde iken günümüzde önemli sayıda yapı tüm katlarda ya da zemin katta kafe işlevli kullanılmaktadır. 2013 yılından itibaren Vodina ve Yıldırım Caddelerinde kafe işletmeciliği hızlanmış ve mevcut işlevler yerini kafelere bırakmaya başlamıştır. Bu caddeler üzerinde oluşan kafe mekânlarının sayısı döngüsel bir etki ile günümüze kadar hızla artmıştır.

Günümüzde kafeler, insanların boş zamanlarını değerlendirdikleri, dinlendikleri, bir şeyler yiyip içerek sohbet ettikleri mekânlar olarak tanımlanabilir (Durmuş, 2010). Sayıları her geçen gün artan kafelerin, menü ve iç mekân tasarımları oluşan rekabet ile birlikte çeşitlenmiştir. Kafeler, sahip olduğu iç mekân tasarımı ile markalaşma ve tüketim kültürünü getirerek toplumsal yapının simgesel göstergeleri olmuştur (Çağlayan, 2012). Bu anlamda günümüzde kafe mekânları kullanıcıların amaç ve eğilimlerine uygun şekilde yeniden düzenlenmektedir.

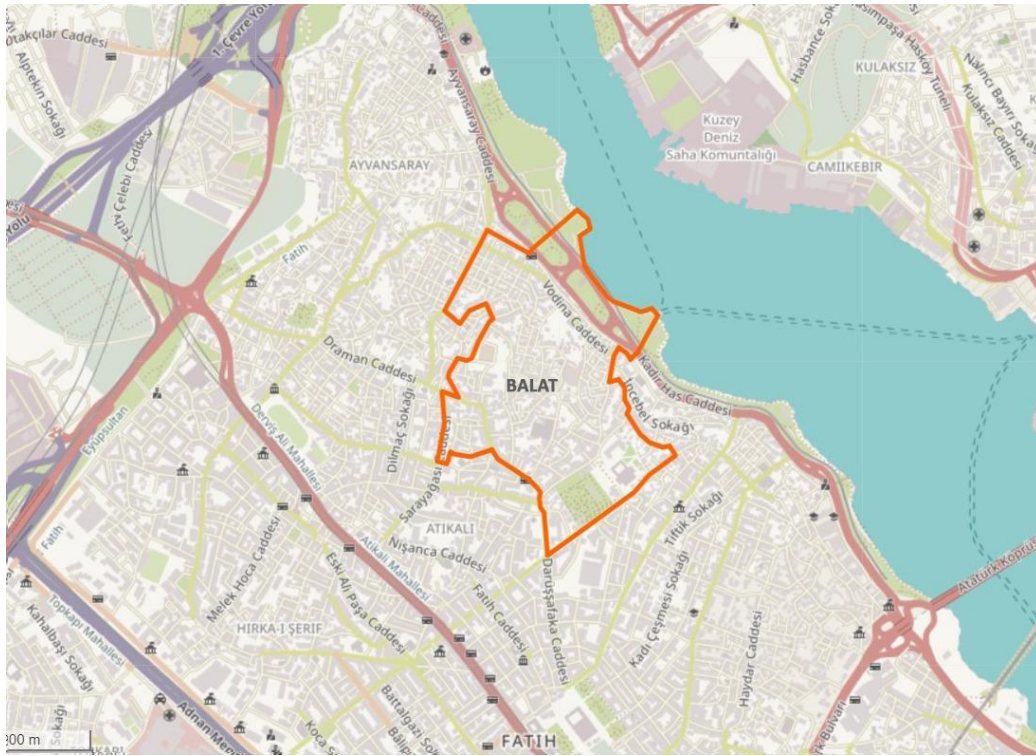
Bu çalışmanın temel amacı İstanbul'un önemli tarihi yerleşimlerinden olan Balat'taki kafe mekân üretiminin bölgede gerçekleştirilen rehabilitasyon projeleri ve Balat'ın kitle iletişim araçlarındaki yeri ile ilişkisini araştırmaktır. Bu etkileşimin Balat kafelerinin iç ve dış mekân özelliklerine ne şekilde yansıtıldığını incelemek çalışmanın diğer bir amacıdır.

Bu çalışma kapsamında izlenen yöntem iki temel aşamadan oluşmaktadır. Balat tarihi, Balat yenileme projeleri, Balat'ın kitle iletişim araçlarındaki yerinin incelenmesi ve kafe mekânı, iç mekân stili kuram ve yaklaşımların değerlendirilmesi amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Kuramsal çerçevenin oluşturulması sürecini, Balat kafe mekânlarının değerlendirildiği saha araştırması izlemiştir.

Balat yerleşmesi ile ilgili yenileme projelerinin ele alındığı, tarihi ve mimari dokusunu inceleyen mimari, kentsel ya da sosyal alanda birçok araştırma yer almaktadır. Bu araştırma dönüşüm sonrası Balat'ın kitle iletişim araçlarındaki yeri ile ilişkisinin mekânsal yansımalarını inceleyen yönü ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

1. Balat'ın Tarihi ve Mekânsal Gelişimi

Balat semti, Tarihi Yarımada'nın kuzeyinde Fatih ilçesi sınırlarında, Fener ile Ayvansaray semtleri arasında Haliç'in güney kıyısında konumlanmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Balat Mahallesi sınırları (İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Şehir Haritası üzerine yazarlar tarafından işlenmiştir.)

Bir Musevi mahallesi olan Balat'ın tarihi Bizans dönemine uzanmaktadır (Akın, 1994). Bizans İmparatorluğu için önemli konumda yer alan Blahernai Sarayı'nın yakın çevresinde imparatorluğun üst yöneticilerinin ve kişilerinin konutlarının konumlandığı ve mahalle dokusunun bu bölgede geliştiği tahmin edilmektedir. Balat adını Osmanlı Dönemi'nde de Blahernai Sarayı'ndan aldığı düşünülmektedir (Varol, 1989). Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinin ardından Makedonya'dan getirilen yaklaşık 100 Musevi aile Balat'a yerleştirilmiştir (Akın, 1994). Balat, Fatih döneminde mahalle olarak belirtilmiş ve sonrasında da mescitsiz bir mahalle olarak anılmıştır (Çelik, 1998). Haliç kıyılarının Osmanlı Döneminde daha fazla önem kazanmasıyla birlikte Balat önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Güney Haliç kıyısındaki iskeleler kente giriş ve ticaret için kullanılırken, kuzey kıyıları daha çok tersane işlevinde kullanılmıştır. Balat, İspanya'dan (1492) ve Portekiz'den (1497) İstanbul'a göçen Musevilerin yerleşim yeri olmuştur (Deleon, 1997). Rodos Musevilerinin bir kısmının da 1599 yılında Balat'a yerleştikleri bilinmektedir.

Kömürçüyan (1988), 17. yüzyılda şehrin 19. kapısının Balat kapısı olduğunu belirtmektedir. Farklı yerlerden gelmiş olan ve çeşitli mesleklere sahip nitelikli Yahudilerin Balat'a yerleşmesi, Balat'ın çarşıların, dükkânların, hanların ve hamamların yer aldığı yaşayan bir yerleşim yeri olmasını sağlamıştır (Kavalcı, 2010), (Şekil 2). 17. yüzyıl itibariyle Balat Sempti, Yahudi, Rum, Ermeni ve Müslüman halkın beraber yaşadığı renkli bir kültür mozaığı oluşturuyordu (Deleon, 1997).

Şekil 2. 1960 yılında Balat çarşısı (İstanbul Anıtlar Yüksek Kurulu arşivinden aktarımla Kavalcı, 2010)

17. yüzyılda en parlak dönemini yaşayan Balat'ta 18. ve 19. yüzyıl büyük yangınların meydana geldiği bir dönem olmuştur. Haliç, Cumhuriyet döneminde de aynı işlevlerini sürdürmüştür. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Haliç kıyılarına fabrikaların, sonrasında da atölye, imalathane ve mezbahaların kurulması yerleşmeyi büyük ölçüde değiştirmiştir (Akın, 1994). Haliç kıyılarında ticaretin önemini kaybetmesi, 1894 depremi ve ilerleyen yıllarda çıkan yangınların ardından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Balat'ın nüfusu, Musevi halkın yerleşim olarak onlara daha çekici gelen Galata, Beyoğlu, Hasköy, Ortaköy ve Kuzguncuk civarına göçü ile azalmıştır (Kavalcı, 2010).

Fransız mimar Henri Prost'un 1936-50 yılları arasında İstanbul için hazırladığı kent planında Boğaziçi'nde bulunan depoların ve sanayi yapılarının Haliç ve Yenikapı sahiline taşınmasını önermesi ile birlikte kent dokusu değişmiştir. Cumhuriyetin hemen sonrasında gelişen sanayileşmeden dolayı göçle gelenler, iş olanakları ve düşük kiralar nedeniyle bu bölgeyi tercih etmiştir. Bu durum Balat'ın çöküntü alanına dönüşme sürecini getirerek sosyal yapısını değiştirmiştir. Sosyal yapıdaki değişimlerin sonucu fiziksel dokuya da olumsuz olarak yansımıştır. 19. yüzyılın sivil mimari örneklerinin bulunduğu fiziksel dokuda başlayan bozulma 1980'lere kadar artarak ilerlemiştir (Kuban, 2000).

1985 yılında onaylanan Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı'nda Haliç kıyılarında yer alan sanayi alanları kaldırılarak alan kamuya açılmıştır. Dünya Miras Listesinde yer alan ve İstanbul kara surlarının bitişiğindeki Fener ve Balat bölgesi için 1984 tarihli İmar Planı kapsamında bölgenin korunmasını amaçlayan bir çalışma yapılmamıştır (Dinler & Güçhan, 2016). 1990 yılında hazırlanan İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı'nda Haliç'in özgün kent dokusu korunmuş ve bölgeye turizm, ticaret ve kültürel işlevli kullanım kararları geliştirilmiştir (Önem, 2004).

1996 Habitat II konferansı sonucu olarak 2003 yılında UNESCO, Avrupa Birliği ve Fatih Belediyesi'nin beraber yürüttüğü "Fener ve Balat Sempterinin Rehabilitasyon Programı" uygulanmaya başlanmıştır. Fener ve Balat bölgesinin program kapsamında seçilmesinin sebepleri, tarihi çevrenin bozulma sürecinde olması, fiziksel bozulma ve çöküntü alanına dönüşme riski taşıması, bölgede düşük gelir grubunun yaşaması, sosyal-kültürel eksiklikler, merkezi konumu ve sahip olduğu potansiyeller olarak

değerlendirilmiştir (Yurdakul, 2010). Projede, semtin bütüncül anlamda sosyal ve mekânsal geliştirilmesi amaçlanmıştır (Budak, 2007). Tarihi bir kent dokusunun yaşayanları ile birlikte korunması ve iyileştirilmesi ilkesinin yanı sıra, yerelin projeye aktif katılımını sağlamayı hedeflemesi projenin özgün yapısı olarak tanımlanmaktadır (Erden, 2003).

Proje kapsamında konut restorasyonu, sosyal rehabilitasyon, tarihi çarşının canlandırılması ve katı atık yönetimi adı altında dört değişik konuda çalışma yürütülmüştür. Rehabilitasyon Programı, 121 binanın, Tarihi Balat Çarşısı'nın ve Sosyal Merkez Binası'nın restore edilmesiyle 2008 yılında tamamlanmıştır (Şekil 3-4). Kültürel mirasın korunmasında yerleşmede yaşayanların projeye etkin katılımı sağlanmış ve örnek bir model oluşturulmuştur. Restorasyonlar yapıların özgününe sadık kalınarak gerçekleştirilmiştir. Sosyal merkez ile bölge halkının sosyal ve kültürel desteklenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Balat Çarşısı'nın iyileştirilmesi ve ticari canlılığın artırılması hedeflenerek basit onarım ve restorasyon çalışmaları yapılmıştır (Değirmenci, 2009). Fener-Balat Projesi katılım ve soylulaştırma, sosyal, finans ve yönetsel bağlamlarında eleştirilmiş ve amaçlarına çok fazla ulaşamamış bir proje olarak olumsuz değerlendirilmiştir (Görgülü, 2009; Değirmenci, 2009).

Şekil 3-4. Fener- Balat Rehabilitasyon Projesi kapsamında yapılan restorasyon uygulamaları öncesi ve sonrası fotoğrafları (İstanbul Metropolitan arşivinden aktarımla Kancafer Yurdakul, 2010).

Fener-Balat, 22.04.2006 tarihli ve 26417 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Yenileme Alanı ilan edilmiş ve projesi 2010 yılında onaylanmıştır. Fatih Belediyesi 2012 yılında bu alan için kamulaştırma kararı almıştır. "Fener-Balat Yenileme Projesi" fiziksel, sosyal ve ekonomik dokunun yenilenmesini amaçlamıştır. 279.345 m² alanda konut, ticari, kültürel işlevleri ve Haliç kıyısı rekreasyon alanı tasarımını içeren projenin kapsamında tescilli olan yapıların cephe restorasyonu ve diğer yapıların yıkılarak yeniden tasarlanması düşünülmüştür. Bu doğrultuda Türkiye'nin ünlü mimarlık firmaları alan için tasarım geliştirmiştir (Dinler & Güçhan, 2016). Yenileme projesinin bölgeye canlılık kazandırması ve yeni fonksiyonlar yüklemesi beklenmiştir (Değirmenci, 2009). Bölge sakinlerinin 2009 yılında proje sürecinde oluşabilecek hak ihlallerine karşı örgütlenerek kurduğu Fener-Balat-Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracıların Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği (FeBayDer) tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı, Fatih Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne karşı açılan dava süreçleri sonucunda proje başlamadan iptal edilmiştir (Dinler & Güçhan, 2016).

Bu çalışmaları Fatih Belediyesi'nin rehabilitasyon ve yenileme çalışmaları izlemiştir. "Haliç Kıyısı Cephe Rehabilitasyon" çalışması dâhilinde Balat Mahallesi'nde belirlenen akslarda yer alan bina cephelerinin tarihi dokuya uyumlu hale getirilmesi ve estetiğe aykırı uygulamaların giderilmesi amaçlanarak yapı cephelerindeki reklam, tabela, tente, kablo vb. yeniden düzenlenmiş, tescilsiz yapılarda sıva ve boya uygulamaları yapılırken, tescilli yapılarda bakım onarım ilkeleri çerçevesinde müdahaleler yapılmıştır

(Şekil 5). 2021 yılında başlanan cephe rehabilitasyonları 2022 yılında da devam etmiştir (Fatih Belediyesi, 2023). Bu gelişmeler Balat'ın önemini gündeme getirmiştir.

Şekil 5. Haliç Kıyısı Cephe Rehabilitasyon Projesi kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar (Fatih Belediyesi, 2023)

Bizans döneminden itibaren Musevi yerleşim yeri olarak anılan Balat semti günümüze kadar süregelen bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Semtin demografik yapısında yaşanan değişimler sonucu kültürel ve ekonomik açıdan zayıfladığı bir sürece girmiştir. 20. yüzyılda Haliç'e yeni işlev verilmesi ile birlikte yeniden şekillenmiştir. Balat'ın yakın zamanda geçirdiği en büyük değişiklikler Balat ve Fener Semtleri Rehabilitasyonu Projesi ve Haliç Kıyısı Cephe Rehabilitasyonu olmuştur. Rehabilitasyon ve yenileme kentsel dönüşümün eylemlerinden olup farklı anlamları ifade etmektedirler. Balat'ta gerçekleştirilen farklı projelerin de temelde amaçları ve kapsamaları birbirinden farklı olmuştur. Gelecekteki projelerde bölge tüm değerleri ve sorunları ile ele alınıp farklı boyutları ile değerlendirilmelidir.

2. Balat'ın Kent Dokusu

Balat semtinin zengin tarihi geçmişi bölgedeki kentsel ve mimari özgün dokunun oluşmasında etkilidir. Balat'ın farklı etnik grupların yerleşim yeri olması bölgeye zengin kültür birikiminin yanında katmanlı bir kentsel doku özelliği kazandırmıştır. Bu dokunun en önemli bileşeninin günümüze kadar özgünlüğünü büyük oranda koruyan 20. yüzyıl başına tarihlendirilen kagir sivil mimarlık örnekleri olduğu belirtilebilir.

Genellikle zemin üzeri iki katlı, kagir, bitişik nizamda inşa edilen, girişi sokaktan sağlanan ve ön cephede yer alan cumba ile sokak ilişkisi kurulmuş yapılar ile homojen bir doku oluşmuştur (Şekil 6). Avlusuz yapılar yoğunlukta olmakta birlikte, arka cephelerinin ortak bir avluya baktığı düzenlemeler ile ikiz veya üçüz sıra şekilde inşa edilmiş yapılar yerleşimin genel karakterini oluşturmaktadır. Günümüzde Balat Sempti'ndeki tarihi konutlar bozulma süreci ile karşı karşıyadır. Bizans ve Osmanlı Dönemi'nden kalan özgünlüğü büyük ölçüde korunmuş durumda olan önemli anıtsal yapılar da bulunmaktadır.

Tarihi sürecin bir sonucu olarak Balat mekânsal ve toplumsal karakteri itibariyle çöküntü alanı olarak değerlendirilecek bir yerleşim boyutuna dönüşmüştür. Balat'ın sosyal ve fiziksel dokusunda iyileştirme amaçlayan sürecin devamında yerleşimin ana aksını oluşturan Vodina ve Yıldırım Caddeleri üzerinde restorasyon uygulamaları gerçekleştirilmiş, yapılar ticari işlevle yeniden işlevlendirilmiş ve yerleşimin fiziki ve sosyal dokusu bu caddeler boyunca dönüşüme uğramıştır (Şekil 6). Balat için belirli bir alanla sınırlı kalmayan, tarihi dokunun üst ölçekte ele alınarak bölgenin tüm yönleri ile yaşanılır hale getirildiği bütüncül koruma politikaları geliştirilmelidir.

Şekil 6. Sırasıyla Vodina ve Yıldırım Caddeleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

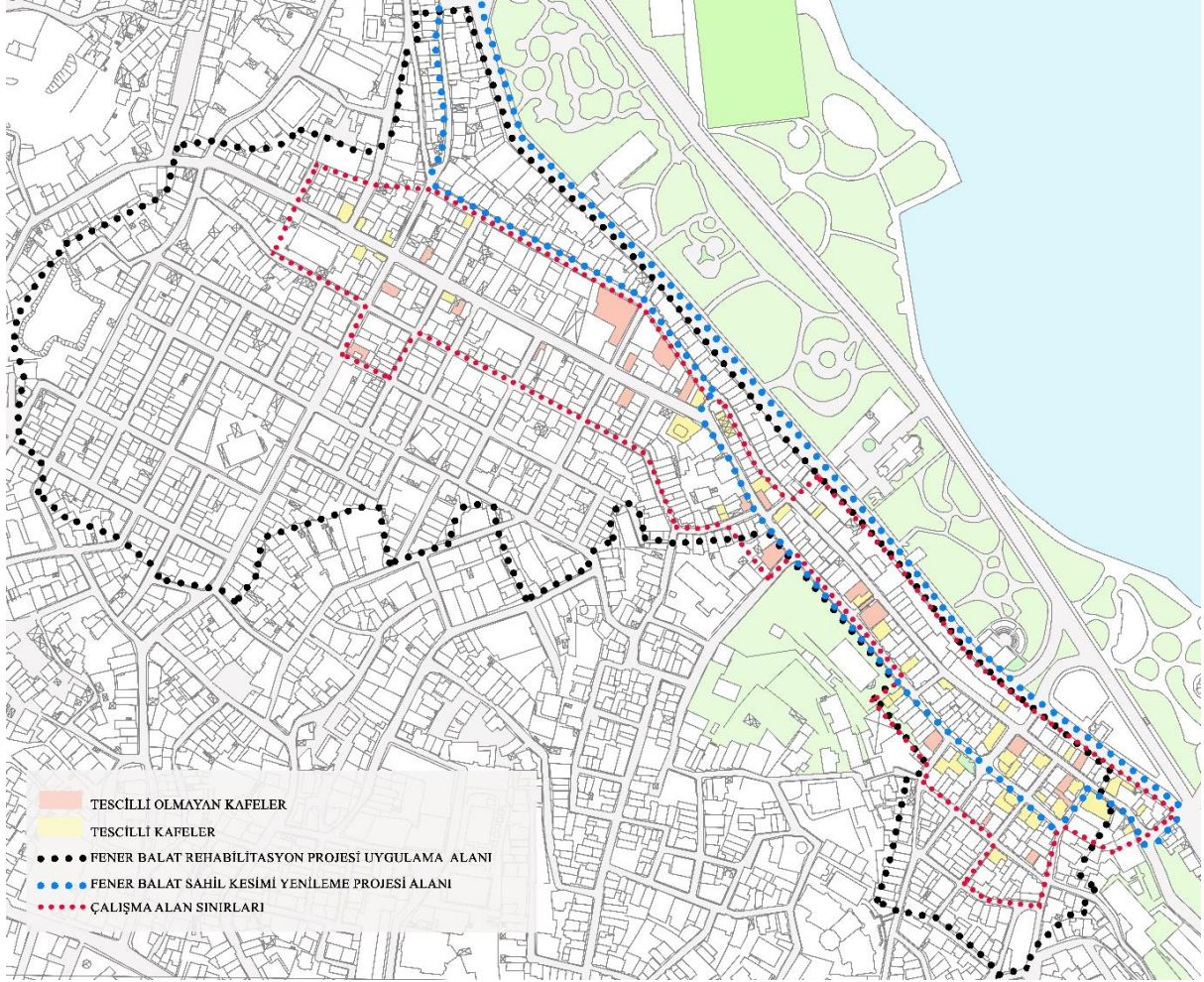
3. Yöntem

Çalışmada literatür tarama ve alan araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Literatür taramasının ilk aşamasını araştırmacının kuramsal çerçevesini oluşturan kitle iletişim araçları, kafe mekânları, mekân stili konularının incelenmesi, ikinci aşamasını ise Balat'ın tarihi, sosyal ve mekânsal gelişimini ve projelendirme süreçlerini ele alan yerli ve yabancı yazılı ve görsel kaynakların taranması oluşturmaktadır. Literatür taramasının üçüncü aşamasında ise Google ve Google trends web sayfalarından 'Balat, Balat İstanbul, Balat kafeleri gibi anahtar kelimeler ile arama yapılarak kelimelerin yıllara göre kullanıma sıklıkları ve taramanın artış gösteren ilgili konuları belirlenmiştir. Çalışmanın amacına uygun ve çalışmaya katkıda bulunabilecek nitelikte örneklem alan seçilmesinden dolayı alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Çalışma yöntemleri ile elde edilen tüm çıktılar birbirini destekleyecek şekilde birleştirilmiştir.

Araştırma bağlamında geçirdiği rehabilitasyon projesi ve kentsel yenileme projesi ile kısmen dönüşüme uğramış olan ve son yıllarda tarihi sokak dokusu, bölgede çekilen yerli diziler ve kafeleri ile kitle iletişim araçlarında popülerlik kazanan İstanbul'un Fatih İlçesi'ne bağlı Balat Sementi çalışma bölgesi olarak seçilmiştir. Balat semtinde her iki projenin gerçekleştirildiği alanlar çakıştırılarak çalışma bölgesinin büyük oranda bu keşif alanında kalması amaçlanmıştır. İnsan ve araç trafiğinin yoğun olduğu, semtin en önemli akslarından biri olan ve kafe mekânlarının yoğunlukla konumlandığı Vodina Caddesi ile bu caddeye paralel konumda yer alan Yıldırım Caddesi arasında kalan bölge pilot bölge olarak seçilmiştir (Şekil 7). Belirlenen caddeler ve bu caddelere dik bağlanan sokaklar üzerindeki kafe mekânları olarak alan araştırması sınırlandırılmıştır.

Araştırmacıların 2022-2023 arasında yaptığı gözlemler ve saha çalışması araştırmacının çerçevesinin çizilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Şubat 2022'de yapılan saha çalışmasının alan sınırları dâhilinde 58 adet kafe tespit edilmiştir. Saha çalışması Haziran 2023'te tekrarlanarak kafe sayısının 70'e ulaştığı belirlenmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Şehir Haritası uygulamasının kültürel miras katmanından yararlanılarak 70 adet kafe yapısının 44 adedinin tescilli yapı olduğu belirlenmiştir. Tüm kafelerin iç mekân ve dış mekân özellikleri alan çalışmasından önce belirlenen kriterler doğrultusunda yerinde incelenmiştir. Kafelerin iç mekân özellikleri duvar, tavan ve zemin malzemeleri, dekor kullanımı ve iç mekân stili bağlamında incelenmiş, dış mekân özellikleri ise doğrama elemanları, üst örtü ve dış mekân stili olarak değerlendirilmiştir. Saha çalışmasında yerinde yapılan bu incelemeler araştırma

kapsamındaki yapıların genelinde ve tescilli yapılar özelinde 2 ayrı değerlendirme olarak yapılmıştır. Böylelikle çalışma kapsamındaki yapıların geneli ile tescilli yapıların ele alınış yöntemleri arasında belirgin bir fark olup olmadığı tespit edilmiştir. Her bir kafeye envanter numarası verilerek, elde edilen veriler excell programında hazırlanan veri toplama tablosuna işlenmiştir.

Şekil 7. Çalışma alan sınırları (İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Şehir Haritası üzerine yazarlar tarafından işlenmiştir.)

Bununla beraber; çalışma alanının İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Şehir Haritası uygulamasından yararlanılarak 2013, 2018 ve 2020 yıllarına ait, Google Maps uygulamasından yararlanılarak da 2014, 2015, 2019 yıllarına ait 360 derece sokak panoramalarına ulaşılmıştır. Kullanılan programlar 2013 yılından önceki sokak görüntüleri verilerine sahip değildirler. Enç'in (2009) yüksek lisans tezinden çalışma alanından vista sunan 2006 yılı sokak fotoğraflarına ulaşılmıştır. Bu çalışmadaki fotoğraflar ile İstanbul Şehir Haritası ve Google Maps'ten ulaşılan aynı bakış açısından vista sunan sokak fotoğrafları karşılaştırılarak fotoğrafların kapsamına giren yapıların 2006-2023 yılları arasındaki fiziksel ve işlevsel değişimi karşılaştırılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamındaki 70 adet kafe mekânının 2013-2023 yılları arasındaki işlevleri İstanbul Şehir Haritası ve Google Maps'ten ulaşılan sokak görüntüleri üzerinden dış cephelerinin değerlendirilmesi yöntemiyle belirlenmiş ve günümüzdeki durumları ile yıllara göre ayrıntılı bir karşılaştırılması yapılmıştır.

4. Balat'ın Kitle İletişim Araçlarındaki Yeri

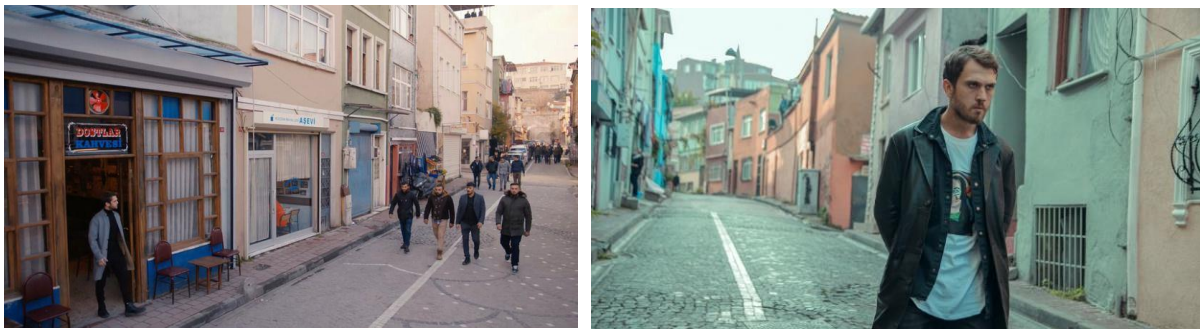
Kitle iletişim araçları; bilgi verme, eğitme, boş zamanların değerlendirilmesini sağlama ve eğlendirme gibi amaçlar doğrultusunda, belirli aralıklarla ürünlerini topluma ulaştıran kitleleş boyutta ileti

dağıtabilen araçlardır (Işık, 2000). Gazete, dergi, radyo, televizyon, tiyatro, sinema, internet, e-posta ve sosyal paylaşım siteleri yaygın kullanılan kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçlarıyla aktarım yapma, kontrol edebilme ve yönlendirme amaçlanmaktadır (Robert & Zarachowicz, 2003). Bu aktarımlar toplum gündemini oluşturabilirler.

Televizyon, insanın zaman ve mekân sınırlılıkları olan gündelik yaşam deneyiminin sınırlarını geliştiren bir kitle iletişim aracıdır (Mutlu, 1999). Televizyon yayımlarının önde gelen türü olan dizilerin izleyici kitlesi oldukça geniştir ve izleyiciler üzerinde farklı yönlerden etkili olabilmektedirler. Görsellik televizyon program metinlerindeki en önemli unsurdur (Cereci, 2001). Dizi sahneleri, sahne dekorları, karakterlerin iletişim şekilleri, kostümleri ve mekânlar gibi birçok görsellik bir reklam türü olarak düşünülebilir (Aksu Erol, 2012; Kirtepe, 2014). Televizyon gibi görüntüye dayalı kitle iletişim araçlarında özellikle mekânla ilgili olarak sunulan unsurlar mekânın anlamını oluşturan göstergelerdir (Aksu Erol, 2012). Bu göstergeler geniş kitlelere ulaştırılmakta ve izleyici üzerinde etkiler oluşturmaktadır.

Türkiye’de 2000’li yılların başlarından itibaren yerli diziler yüksek izleyici kitlesine sahip ve en çok izlenen program türlerinden olmuştur. Türkiye’de yerli dizilerin elde ettiği başarı dizilerin kendi döngüsünü oluşturmaya ve sayılarının giderek artmasına neden olmuştur (Aksu Erol, 2012). Dizilerin çekildiği Anadolu şehirlerine turizm firmaları kültür turu programları düzenlemiş ve dizi setleri, oyuncuların gittikleri restoranlar, dizide görüntülenen mekânlar tur güzergâhlarına eklenmeye başlamıştır. 2002 yılında yayımlanan Asmalı Konak dizisi bu akımın önemli bir kırılma noktası olmuştur. Ürgüp ve dizinin çekildiği konak yoğun olarak ziyaret edilmiştir. Bu etkileşim Kapadokya bölgesinde turist sayısının artmasına, dizinin çekildiği konağın çevresinin mekânsal, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesinde etkili olmuştur. 2000’li yılların devamında yerli dizilerin çekim mekânlarının daha çok yer aldığı Güneydoğu Anadolu bölgesi kültür turlarında yer almaya başlamıştır. Dizilerin izleyici kitlesi üzerindeki etkisini kültür turizminde yaşanan bu gelişmeler göstermektedir (Aksu Erol, 2012).

Görsel, kültürel ve tarihsel zenginlikleri ile çeşitli görüntü malzemesi sunan İstanbul, öne çıkan yerli televizyon dizilerinde tercih edilen mekân olarak her dönem önemini korumuştur. Balat semti, İstanbul’da çekilen dizilerin hikâyesinin kurgulandığı ana mekân ya da bazı sahnelerinin geçtiği bir mekân olarak pek çok dizi setinin kurulduğu alan olmuştur. Balat’ta çekilen popüler diziler Yeditepe İstanbul (2001), Cennet Mahallesi (2004), Ezel (2009), Bizim Yenge (2011), Suskunlar (2012) ve Çukur (2017) dizileridir (Yasemin, 2021).

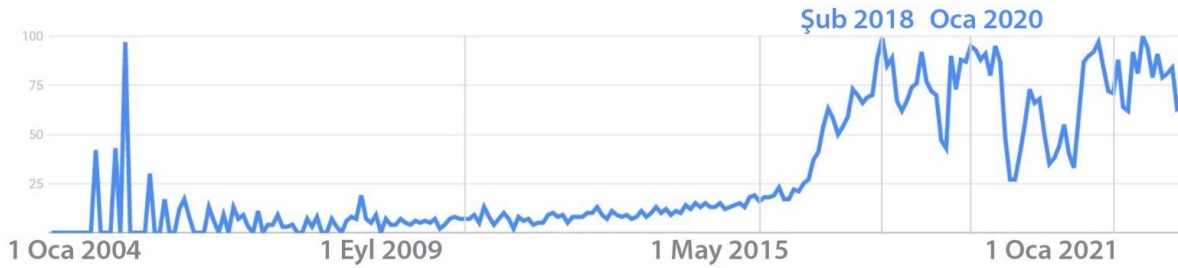
Şekil 8. Çukur Dizisi’ nden Balat görüntüleri (Show, b.t.)

Çukur, Balat’ı ana mekân olarak ele alan ve total izleyici grubunda yayımlandığı günlerde genellikle ilk 3’te yer alan yerli dizidir (CnnTürk, 2021). Aksiyon, dram türünde 4 sezondan oluşan dizinin ilk bölümü 23 Ekim 2017’de yayımlanmıştır. 7 Haziran 2021 tarihinde yayımlanan 131. bölümü ile final yaparak sona ermiştir (TgrtHaber, 2023). İstanbul’un çeper mahallelerinden birini temsil eden Çukur’da, mekân olarak Balat Mahallesi’ndeki gerçek mekânlar kullanılmış ve özel bir plato inşa edilmemiştir (Şekil 8).

Yayımlandığı süreç boyunca dizi sosyal medyada da gündeme gelmiş ve dizinin nerede çekildiği çok merak edilmiştir. Dizinin hayranları semti ziyaret etmeye başlamış, dizi ile özdeşleşen mekânları görmek ve fotoğraflamak istemişlerdir. Diziye ev sahipliği yapan Balat semtinde bazı rehberler 'Çukur' turu düzenleyerek bu talebe cevap vermişlerdir (HaberTürk, 2020). Çukur Dizisi'nin müdavimleri oyuncularını görmek ve seti ziyaret etmek amacıyla sadece İstanbul'dan değil yurt içinden ve yurt dışından Balat'a gelerek, hayranı oldukları oyuncularını görmek için saatlerce beklemekte ve çevredeki kafelerde ve restoranlarda vakit geçirmektedirler (Ekopara, 2018). Dizi karakterlerinin adı ile adları değiştirilen ve sete yakın kafeler sıklıkla ziyaret edilmeye başlamış, dizide kullanılan mekânlarda fotoğraf çekirmek için hafta sonları kuyruklar oluşmaya başlamıştır. Balat esnafı satışlarının %50 oranında arttığını ve yeni mekânların açılmaya başladığını dile getirmiş, dizinin semtlerinin tanıtımını sağladığını ve bundan büyük memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir (Ntv, 2018; Independent, 2019).

Genel olarak Balat'ın mekân olarak kullanıldığı dizilerde olduğu gibi Çukur dizisinde de Balat'ın çöküntü mahallesi imajı ön plana çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının toplumsal algının oluşmasına zemin oluşturmak gibi kültürel işlevleri de vardır (Aksu Erol, 2012). Bu anlamda dizinin toplumda oluşturduğu Balat algısı dizideki Balat imajının yansımasıdır denilebilir.

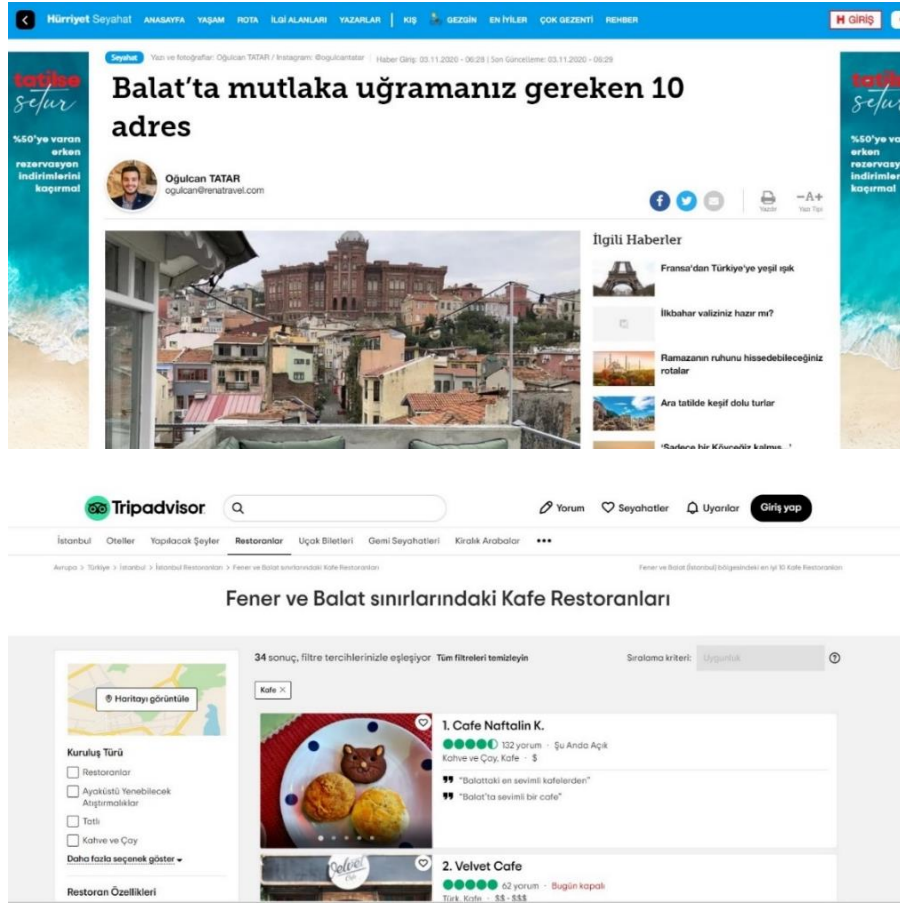
Google Trends üzerinde 'Balat' konu grubu aratıldığında aratmanın 2004-2023 yılları arasındaki kırılma noktalarının Şubat 2018 ve Ocak 2020 tarihleri olduğu grafikten okunmaktadır (Şekil 9). Bu tarih aralığı Çukur dizisinin yayımlandığı döneme denk gelmektedir.

Şekil 9. 'Balat' konu aratılma sıklığı (GoogleTrends, 2023)

Aynı taramanın artış gösteren ilgili konuları 'kafe, kahvaltı, çukur, restoran' olmuştur (GoogleTrends, 2023). İlgili konularda Çukur'un yer alması, Balat'ın dizinin geçtiği mekân olarak ilgi uyandırması ile ilişkili olabilir. Ayrıca kafe ve restoran konularının Balat bağlamında aratılan diğer konular arasında yer alması da bölgenin bu mekânları bağlamında popüler bir semt olduğunu göstermektedir. Balat son yıllarda sosyal medyada, bloglarda ve çeşitli sosyal platformlarda dikkat çekmektedir. Bu platformlarda öne çıktığı konuların başını yine kafe ve restoranlar çekmektedir (Şekil 10).

Kitle iletişim araçlarının gündelik yaşamlarımızın merkezinde yer aldığını söylemek mümkündür. Mekân kullanıcıları bu araçları kullanarak mekân hakkında yaptıkları paylaşım, yorum ve oylamaları ile toplumda ilgili mekânlar üzerinde ilgi ve algı oluşturmaktadırlar. Balat'ın kitle iletişim araçlarında yer alması ile birlikte bölge sadece İstanbul özelinde değil Türkiye genelinde merak uyandıran ve ziyaret edilmek istenen bir yerleşim olmuştur. Kitle iletişim araçlarının sahip olduğu etki beraberinde mekân üretimi işlevini de getirmiş, bölgede yer alan ticari yeme içme mekânlarının sayısının artmasına zemin oluşturmuştur.

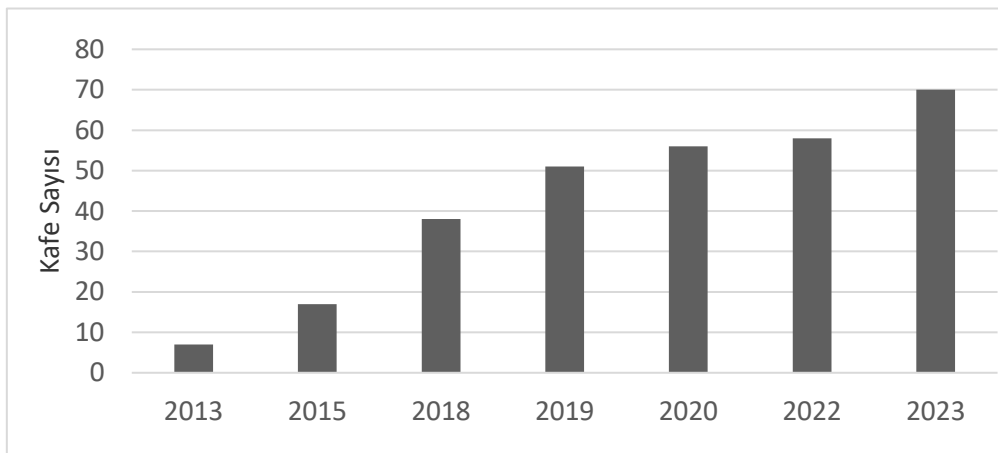

Şekil 10. Balat kafelerine ilişkin çeşitli sosyal platformlar (Tatar, 2020; Tripadvisor (b.t.))

5. Çalışma Alanında Yer Alan Kafelerin İncelenmesi

5.1. Çalışma Alanında Yer Alan Kafelerin Yıllara Göre Kullanım Durumlarının İncelenmesi

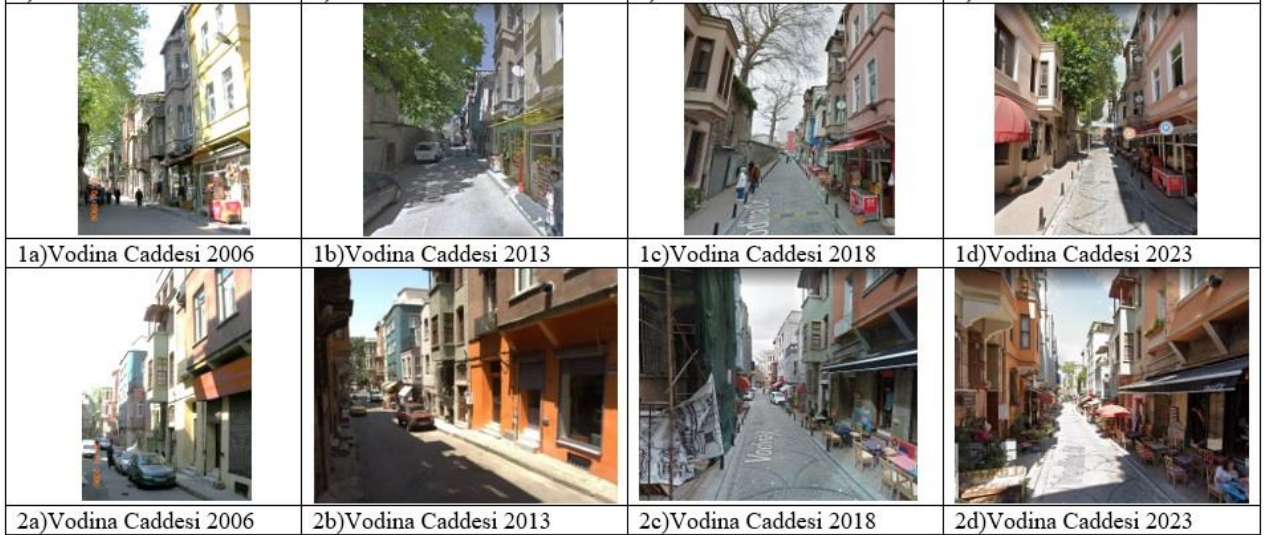
Alan çalışması kapsamındaki toplam 70 adet kafenin 2013, 2014, 2015, 2018, 2019, 2020, 2022 ve 2023 yıllarındaki işlevsel olarak kullanımları incelenmiştir. 7 adet kafenin (%10 oranında) 2013 yılından, 10 adet kafenin (%14 oranında) 2015 yılından, 21 adet kafenin (%30 oranında) 2018 yılından, 13 adet kafenin (%19 oranında) 2019 yılından ve 5 adet kafenin (%7 oranında) 2020 yılından, 1 adet kafenin (%1 oranında) 2022 yılından ve 8 adet kafenin (%11 oranında) 2023 yılından günümüze kafe işlevli kullanılmakta olduğu tespit edilmiştir (Grafik 1).

Grafik 1. Kafe sayılarının yıllara göre dağılımı

2013 ve 2014 yıllarındaki kafe mekânları birbirileri ile aynıdır. Veriler, alandaki kafe işlevli yapıların sayısının 2014 yılından itibaren artarak devam ettiği ve özellikle 2018 ve 2019 yıllarında önemli bir artış yaşandığını ortaya çıkarmıştır. Bu artışa rağmen 2020-2022 yılları arasında neredeyse aynı kalan kafe sayısının nedeni 12 Mart 2020 itibarıyla Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını ile ilişkili olabilir. Türkiye’de ilk vakanın duyurulduğu 11 Mart 2020 tarihinden sonra toplu olarak bulunabilecek ve virüsü yayabilecek her türlü ortam için önlemler alınmıştır. Eğitim kurumları uzaktan eğitime geçmiş, işyerleri, kafeler, restoranlar kapatılmıştır. Alınan önlemler dolayısı ile en çok etkilenen sektörlerden biri kafe ve restoran işletmeciliğidir. Bu sürecin Balat’ta 2020-2022 yılları arasındaki etkileri grafik sonucuna yansımıştır.

Ayrıca, yıllara göre incelenen sokak fotoğrafları kafe yapılarının dış mekân görünüşleri ve tabelalarındaki mekân isimleri bağlamında değerlendirildiğinde, bu mekânların 6 adedinin 2018 yılında, önceki yıllara göre tadilat görmüş cepheye sahip olduğu ve yeni bir isimle hizmet verdiği, aynı şekilde 2 adedinin 2019 yılında, 4 adedinin ise 2020 yılında ve 8 adet kafenin de 2022 yılında mekân ve isim olarak değişime uğradığı tespit edilmiştir. Bu tespitler, alanda 2015-2018 yılları arasında kafe işlevli mekânların sayısının artarken, bir kısmının yenilenerek değişime uğradığını ve 2018 yılından günümüze de değişimin devam ettiğini göstermiştir (Şekil 11).

Şekil 11. 2006-2013-2018-2023 yıllarında Vodina Caddesi

Bununla beraber 2 tip yapı kullanım şekli tespit edilmiştir. Bunlar sadece zemin katında kafe işlevli kullanım ve tüm yapı katları boyunca kafe işlevli kullanımdır. Yalnız zemin katında kafe işlevine sahip yapılar yatay kullanımlı kafe işlevli yapılar, yapının tamamının kafe işlevli kullanıldığı yapılar ise dikey kullanımlı kafe işlevli yapılar olarak değerlendirildiğinde; 44 adedinin (%63) yatay kullanımlı, 26 adedinin (%37) ise dikey kullanımda olduğu görülmüştür. Kafe işlevli kullanılan yapıların çoğunluğunda üst katlar farklı işlevlerde kullanılmaktadır.

5.2. Çalışma Alanında Yer Alan Kafelerin İç Mekân Özelliklerinin İncelenmesi

Burns ve Caughey (1992) çalışmalarında bir mekânın algılanmasında genel izlenimlerin %35.85 oranında stil, işlev ve mekân tasarımında; mekân bileşenlerinin %22.26 oranında pencere, tavan, duvar, zemin, aydınlatma vb. gibi yapısal bileşenlerde, doku ve rengin %19.44 oranında, aksesuar ve mobilyaların ise %18.31 olarak ayna, mobilya, sanatsal öğeler, bitki gibi aksesuarlar üzerinde ve %4.14'lük dilimin de kullanıcının kendi nitelikleri doğrultusunda etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu doğrultuda, görsel bilgi veren örneğin bir mekânın stili, işlevi, tavan, zemin ve duvar gibi mekânsal bileşenlerin mekânın algılanmasında daha etkin öğelerin olduğu söylenebilir. Bunu renk, doku ve

mobilya vb. donatıların kullanımı izlemektedir. Bu bağlamda çalışma alan sınırlarında yer alan kafe işlevli yapıların iç mekân özellikleri iç mekânı ve mekân algısını oluşturan somut unsurlar üzerinden incelenerek; yüzey malzemeleri ve dekor kullanımları olarak 2 başlıkta değerlendirilmiştir

İç mekânın oluşmasında ve kimliğinin belirlenmesinde önemli olan bileşenler duvar, tavan ve zemin şeklinde ele alınarak incelenmiştir. İç mimarlık olgusu içinde kurgulanacak mekânların tasarlanması malzemeler ile gerçekleşir. Malzeme, iç mekân tasarımında görsel etkiyi yaratan en önemli unsurlardan biridir.

Çalışma kapsamında incelenen kafeler yüzey malzemeleri kapsamında değerlendirildiğinde kafelerde yoğun olarak sıvasız özgün tuğla duvar yüzeyleri, sıva ve boya bitişli duvar ve tavan yüzeyleri, özgün volta döşemenin sıvasız olarak bırakıldığı ve özgün ahşap çıtalı tavan kaplamasının kullanıldığı tavan yüzeyleri görülürken, zemin döşemesi olarak seramik ve ahşap kaplama tercih edilmiştir (Tablo 1). Seramik malzemenin dayanıklı ve kolay temizlenebilir olması kafe yapılarında bu döşemenin yoğun kullanılmasının nedeni olabilir.

Tablo 1. Döşeme Elemanlarının Malzemesine Göre Kullanım Dağılımı

Eleman Türü	Malzeme	Kullanıldığı Kafe Adedi	%
Duvar Yüzeyi	Özgün Tuğla Duvar	41	59
	Sıva + Boya	19	27
	Tuğla Kaplama	7	10
	Duvar Kâğıdı	2	3
	Seramik	1	1
Tavan Yüzeyi	Sıva + Boya	28	40
	Özgün Volta Döşeme	20	29
	Özgün Ahşap Çıtalı Tavan	12	17
	Ahşap Kaplama	4	6
	Plastik	2	3
	Alçıpan	2	3
	Yonga Levha	1	1
	Metal	1	1
Zemin Yüzeyi	Seramik	49	70
	Ahşap	12	19
	Karosiman	5	6
	Seramik + Ahşap	2	3
	Mozaik	2	3

Çalışma alanında yer alan kafe mekânlarının %63'ü tescilli yapılardan oluşmaktadır. Duvar yüzeyi malzeme değerlendirmesi tescilli yapılar üzerinden ele alındığında kafe işlevli tescilli yapıların %77'sinde özgün tuğla duvarları sıvasız olarak bırakıldığı, % 23'ünde ise sıvalı ve boyalı duvar yüzeyleri kullanıldığı görülmüştür. Tescilli ve iç mekân duvarları sıvalı olan yapıların 5 adedinde yer yer sıvalar boşaltılarak özgün malzeme gösterilmiştir. Tescilli yapılarda herhangi bir duvar kaplama malzemesi kullanılmamıştır. Tuğla kaplama malzemesi tespit edilen tüm yapıların tescilsiz yapılar olması dikkat çekmektedir.

Tavan yüzeyi malzeme değerlendirmesi tescilli yapılar üzerinden ele alındığında kafe işlevli tescilli yapıların %37'sinde özgün volta döşemenin sıvasız olarak bırakıldığı, %36'sında tavanın sıvalı ve boyalı kullanıldığı, %23'ünde özgün ahşap çıtalı tavan olduğu izlenmiştir. Tescilli yapıların % 3'ünde ise tavan özgün olmayan metal ve ahşap malzeme veya plastik esaslı malzeme ile kaplanmıştır. Döşeme kaplama malzemesi kullanımı tescilli yapılarda ve tescilsiz yapılarda benzer oranlarda saptanmıştır. Tescilli

yapıların % 71'inde seramik döşeme, % 21'inde ahşap kaplama tercih edilmiştir. Karosiman döşemeye sahip tüm yapılar tescilli yapılardır (Şekil 12, 13, 14).

Şekil 12. Alandaki kafelerden duvar yüzey örnekleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

Şekil 13. Alandaki kafelerden tavan yüzey örnekleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

Şekil 14. Alandaki kafelerden zemin döşeme örnekleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

Çalışma alanı Balat semtinin mimari özgün dokusunu oluşturan sivil mimarlık örneklerinin yoğunlukla yer aldığı aksı kapsamaktadır. İnceleme sonuçları Balat kafe mekânlarındaki tarihi yapıların özgün duvar ve tavan malzemelerinin açığa çıkartılması yönünde bir kullanım yaklaşımı olduğunu göstermiştir. Kullanıcılara yapıların özgün izleri sunulularak mekânların tarihi yapıya ait oldukları vurgulanmak istenmiş ve mekânların bu özellikleri ön plana çıkartılmak istenmiş olabilir. Çalışma alanında daha az sayıda yer alan tescilli olmayan yapılar da bölgede kafe işlevi verilen tarihi yapılara benzetilmek istenerek duvar yüzeylerinde tuğla kaplama tercih edilmiştir.

Şekil 15. Alandaki kafelerden dekor kullanım örnekleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

İç mekân tasarımında stil, imaj ve dekorasyon faktörleri önemli yer tutmaktadır (Katsigiris & Thomas, 1999). Balat kafelerinde iç mekân kimliğinin oluşmasına katkı sunan dekor elemanları tablo, süs eşyaları, bitki ve antika eşyalar olmak üzere çok çeşitlidir (Şekil 15). Alandaki kafelerin 53 adedinde (%76) iç mekân dekorları yer almaktadır. Dekor unsurları olarak; yoğunlukla tablo, bitki, antika eşyalar ve raflar kullanılmıştır. Alandaki kafelerin 25 adedinin (%36) özgün tuğla duvarlarında nişler yer almaktadır. Bu nişler kafe mekânlarının 17 adedinde (%24) dekor amaçlı ve 8 adedinde (%11) hem dekor hem depolama amaçlı kullanılmışlar (Tablo 2).

Tablo 2. Dekor Elemanlarının Kullanım Dağılımı

Eleman Türü	Kullanıldığı Kafe Adedi	%
Tablo	47	67
Süs Eşyaları	37	53
Raf	30	43
Bitki	30	43
Taş Dekor	10	14
Kara Tahta	9	13
Ayna	8	11
Plak	7	10
Örtü	6	9
Enstrüman	6	9
Duvar Resmi	5	7
Kitap	4	6
Şömine	4	6
Ahşap Dekor	3	4
Dresuar	2	3
Dekor Çeşme	1	1
Kağıt	1	1
Metal Panel	1	1

5.3. Çalışma Alanında Yer Alan Kafelerin İç Mekân Stillерinin İncelenmesi

Çalışma alan sınırlarında yer alan kafe işlevli yapıların iç mekân özellikleri oturma düzeni elemanlarının stilleri, aydınlatma, yüzey elemanları ve bunların malzemeleri, niş ve dekor kullanımları bağlamında değerlendirilerek mekân stilleri belirlenmiştir. Stil bir sanatçının, bir sanat çeşidinin veya bir sanat döneminin kendine özgü tasarım tarzı, belirli bir mekân ve zamanda, sanat alanında, benzer gereksinme ve olanaklardan doğan anlatımları birleştiren ortak payda olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1993). Stil kelimesi moda, müzik, resim ve mimarlıkta olduğu gibi iç mekân tasarım sanatı olan iç mimarlıkta da önemli bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir mekânda ne kadar çok ortak özellik varsa stil güçlü bir şekilde ifade edilmiş olmaktadır.

Ataoğlu (2015), mekân stillerini modernizm, postmodern ve geçici ve güncel tarzlar olarak 3 başlıkta değerlendirmiştir. Modernizm; minimalizm, rasyonalizm, dekonstrüktivizm, brütalizm, fütürizm, high-tech ve endüstriyel stillerini, postmodern; eklektisizm, maksimalizm, neogotik, neobarok, neoklasizm ve neoromantizm stillerini temsil etmektedir. Dönemsel olarak ortaya çıkan tarzlar ise İngiliz Country, Fransız Country, provence, cottage, vintage, retro, rustik, Zen-Uzakdoğu, sofistike, bohem tarzlar olarak sıralanabilir. Bununla birlikte, Pop art, Art deco, İskandinav, Etnik tarzlar da görülmektedir (Canbakal Ataoğlu, 2015).

Günümüz trend stillerinden Bohem stil, bütün stillerin karışması olarak tanımlanabilen eklektik bir stildir. Bohem iç mekân stilinde koltuk, yastık, masa örtüsü gibi tekstil içerikli objeler üzerinde ilham kaynağı olmaktadır. Retro, yakın geçmişin akımlarını, modalarını yeniden meydana çıkaran veya taklit eden stildir. “Geçmişe yönelik, geçmişe ait, geçmişi de kapsayan” anlamlarına gelen kültürel anlamda geride kalmış ya da modası geçmiş bir akımın yeniden popüler hale gelmesini ifade eder. Retro “eski gibi görünen” günümüz ürünleri için kullanılmaktadır (Yalova,2019). Retro stil, çağın seri üretimle çoğaltılmış tek tip modasına alternatif bir stil ile özgün olmayı ifade etmektedir (Gedik, 2012). Vintage ise “geçmişin modasına ait” anlamına gelmektedir. Bir ürünün vintage olarak adlandırılabilmesi için o ürünün belli bir döneme ait olması gerekmektedir. 1930’lu yıllardan başlayarak 90’ların izlerini yansıtan bir ürün vintage olarak tanımlanabilir (Yalova, 2019). Vintage iç mekân tarzı, eski çağın cazibesini göstermekle beraber; antika, modern mobilya ve dekoru birleştirmektedir. Kapı, pencere, merdiven, giriş, kolon, zemin, tavan gibi yapı elemanları doğal ahşap türü malzemelerden tercih edilir. Bu yapı elemanlarının ve mobilyaların antika olması bu stildeki başlıca özelliktir (Şekil 16). Mekân içerisinde antika şömineler, tablolar ve her çeşit ferforje detay, dantel, kristal vazolar, aynalı tuvalet masaları, seramik vazolar, dekoratif yastıklar ve mumluklara da rastlamak mümkündür (Eser, 2021).

Şekil 16. Sırası ile retro, endüstriyel ve vintage stil iç mekân örnekleri (Designbx, b.t.; Foyr, 2022; CyrusCrafts, 2022)

Modernizm altında kendine yer bulan endüstriyel stil günümüz popüler akımlarındandır. Endüstriyel stil iç mekânlarında eskitme mobilyalar ve döşemeler, ham ahşap, motifli yer karoları, açıkta bırakılan tesisat boruları, çıplak tavan, endüstriyel aydınlatmalar, metal oturma birimleri yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Uzun masalar, farklı tarz ve malzemelerde oturma birimleri, kara tahta ve raf sistemleri günümüzde yaygın kullanılan endüstriyel stili yansıtan genel uygulamalardandır (Öztürk, 2019). Endüstriyel iç mekân yüzeylerinde sıklıkla taş, tuğla, çelik, ahşap ve beton malzemeler kullanılmaktadır. Zeminde ise ahşap, taş ya da beton olmaktadır (Karagöz, 2007), (Şekil 16). Endüstriyel tarz, bohem, retro ve vintage akımlarıyla zenginleştirilerek birlikte de kullanılmaktadır.

Danimarka, Finlandiya, Norveç İsveç ve İzlanda'ya ait tasarımları içeren İskandinav stil, 1950'lerde popülerlik kazanarak tüm dünyaya yayılmıştır. İskandinav stil, basit, sade ve işlevsel özelliklere sahip olup, sadeliği, yalınlığı ve doğallığı vurgulamaktadır. Nötr ve pastel tonlar bu stili tamamlamaktadır (Förlag, 2003). Minimalizm akımı etkisindeki İskandinav Stil iç mekân tasarımı yalın, ergonomik, kullanışlıdır ve ferah, düz renkler, salt formlar içerir. Kendine özgü çizgisi ile kolayca tanınabilir olan İskandinav tasarımının en önemli özelliği doğadan ilham alarak kullanılan doğal malzemelerdir (Brantmark, 2017).

Çalışma alanındaki kafelerin mekân stilleri belirlenirken mekândaki baskın ana stil esas alınmış olmakla beraber bazı mekânlarda iki farklı stilin bir arada kullanıldığı eklektik yaklaşımlar tespit edilmiştir. Tablo 3'de görüldüğü üzere tek tip stil mekân tasarımı 53 adet (%76) kafede ve karma stilde tasarım 17 kafede (%24) tercih edilmiştir. Alandaki kafe işlevli mekânların iç mekân tasarımında retro stilin yoğun olarak tercih edildiği dikkat çekmektedir. Karma stil kullanımlarında da Endüstriyel-Retro ve Retro-Vintage kullanımı tercih edilmiştir. Retroyu izleyen mekân stili endüstriyel stil olup, karma yaklaşımda da en çok endüstriyel ve retro stilin bir arada kullanımı tespit edilmiştir.

Tablo 3. Mekân Stillerin Dağılımı

	Mekân Stili	Kullanıldığı Kafe Adedi	%
Tek Stil	Retro	30	43
	Endüstriyel	14	20
	Vintage	4	6
	Bohem	2	3
	Klasik	2	3
	İskandinav	1	1
Karma Stil	Endüstriyel-Retro	11	16
	Retro-Vintage	2	3
	Endüstriyel-İskandinav	1	1
	Endüstriyel-Bohem	1	1
	Retro-İskandinav	1	1
	Bohem-Vintage	1	1

Değerlendirme tescilli yapılar üzerinden ele alındığında yine genele benzer oranlarla retro ve endüstriyel stillerin kullanımı dikkat çekmektedir. Tescilli yapıların %37'si retro, %23'ü endüstriyel ve %20'si endüstriyel ve retro stilin birlikteliği ile tasarlanmıştır. Bu sonuçlar Balat kafelerinde öne çıkan mekân stiline Retro stil, Endüstriyel stil ve Vintage olduğunu ortaya koymuştur (Şekil 17).

Şekil 17. Alandaki kafelerden sırası ile retro, endüstriyel ve vintage stil iç mekân örnekleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

Balat kafelerinde Retro stil kullanımının hâkim olması bölgedeki mekânların yerleşimin karakterine göre tasarlandığı sonucunu çıkarmaktadır. Mekânlar kullanıcı profiline göre tasarlanır ve yansıtmak istediği konsept ve stil belirlenir (Öztürk, 2019). Tasarımcıların bölgedeki kafe mekân tasarımlarında yoğunlukla tercih ettiği Retro stilin Balat kafe kullanıcıları tarafından da sevildiği çıkarımı yapılabilir.

Dış mekân ve iç mekân stilleri karşılaştırıldığında kafelerin %57'inde dış ve iç mekân stillerinin birbirinden farklı ele alınmış olduğu, %43'ünde ise aynı stilinin devam ettiği gözlemlenmiştir. Dış ve iç mekân düzenlemelerinin farklı yaklaşımlarla tasarlandığı kafe mekânlarında stil birliğinin olmayışı belirli bir tasarım dilinin oluşmasına sebep olmuştur.

5.4. Çalışma Alanında Yer Alan Kafelerin Dış Mekân Özelliklerinin İncelenmesi

Dış cephe iç mekândan beklentilerimizi içeride ne derecede bulabileceğimiz hakkında bilgi vermektedir (Casamassima, 1998). Bir kafenin dış cephe görünüşü de ilk izlenimi oluşturmaktadır. Çalışma alan sınırlarında yer alan kafe işlevli yapıların dış mekân özellikleri dış mekân yapı doğrama elemanları, üst örtü ve dış mekân stili olarak 3 başlıkta değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda alandaki kafelerin giriş kapısı, pencere doğrama elemanlarının ve yatay ve düşey kayıtlarının 41 adedinin (%59) metal, 29 adedinin (%41) ise ahşap malzemeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tescilli yapıların %50'sinin dış mekân kapı ve pencere doğramaları ahşap iken diğer %50'sinin doğramaları metal malzemelidir. Tescilli yapıların yarısının özgün ahşap doğrama malzemesi metal ile değiştirilmiştir.

Şekil 18. Alandaki kafelerde kullanılan tente örnekleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

İncelenen kafelerin tümü dış mekân kullanımına da sahiptir. Çalışma kapsamındaki 70 kafeden 57 adedinin dış mekânı üst örtü ile kapatılmıştır. Üst örtü elemanı olarak 52 adet kafede (%74) kumaş tente ve 5 adet (%7) kafede ise ahşap örtü kullanımı tespit edilmiştir (Şekil 18). Dış mekân üst örtü kullanımlarında tarihi yapılara saygılı davranıldığı ve estetik kaygıyla uygulamaların gerçekleştirildiğini görmekteyiz.

Çalışma alan sınırlarında yer alan kafe işlevli yapıların dış mekân özellikleri oturma düzeni elemanları, aydınlatma ve dekor kullanımları bağlamında değerlendirilerek mekân stilleri belirlenmiştir. Mekân stilleri belirlenirken mekândaki baskın ana stil esas alınmış olmakla beraber bazı mekânlarda iki farklı stilin bir arada kullanıldığı eklektik yaklaşımlar tespit edilmiştir. Tek tip stil mekân tasarımı 52 adet (%74) kafede ve karma stilde tasarım ise 18 kafede (%26) tercih edilmiştir (Tablo 4). Alandaki kafelerin dış mekân tasarımlarında retro, retro-endüstriyel ve endüstriyel stil etkili olmuştur (Şekil 19).

Şekil 19. Alandaki kafelerden sırası ile retro, retro-endüstriyel ve endüstriyel stil dış mekân örnekleri (Akçakaya & Halaç arşivi, 2023)

Bu analizden çıkarılan başka bir sonuç da alandaki kafe işlevli tescilli yapıların dış mekân tasarımında 27 adedinde (%61) retro, 8 adedinde (%18) retro-endüstriyel, 2 adedinde (%5) endüstriyel ve 2 adedinde (%5) retro-vintage stillerin tercih edilmiş olmasıdır. Çalışma kapsamındaki kafelerde ele alınan mekân stili yaklaşımı ile tescilli yapılardaki mekân tasarım yaklaşımı benzer oranlarda kullanım göstermektedir.

Tablo 4. Dış Mekân Stillerinin Dağılımı

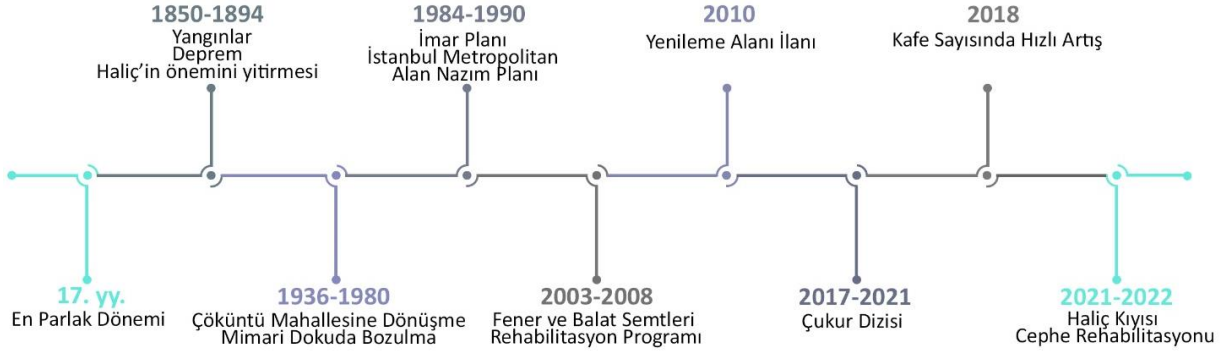
	Mekân Stili	Kullanıldığı Kafe Adedi	%
Tek Stil	Retro	43	61
	Endüstriyel	5	7
	Vintage	2	3
	Modern	1	1
	Klasik	1	1
Karma Stil	Retro-Endüstriyel	12	17
	Retro-Vintage	3	4
	Retro-Bohem	2	3
	Retro-İskandinav	1	1

SONUÇ ve ÖNERİLER:

Yaklaşık son on yıldır ülkemizdeki tarihi çevreler için dönüşüm projeleri gündeme gelmiştir. Kültürel mirasın restorasyonları ve tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi kentsel yenileme hareketlerinin bir parçasını oluşturmuştur. Tarihi kent merkezlerini yenileme hareketleri, bölgede mekân üretimine de zemin hazırlamıştır. Mekân üretimini tetikleyen unsurlardan biri de tarihi çevrelerin kitle iletişim araçlarında sahne olarak tercih edilmesi olmuştur.

Bu süreçleri yaşayan semtlerden biri olan Balat, tarihi kentsel dokusu ve tarihi yarımada ile Haliç kıyısında yer alan konumu itibarıyla değerli bir yerleşimdir. Kentsel gelişim ve dönüşüm içinde olan Balat Semti, günümüzde de bu değişimi mekânsal olarak geçirmektedir. Balat tarihi süreci incelendiğinde mekânsal değişimi tetikleyen farklı kırılma noktaları olduğu görülmektedir (Şekil 20). Çalışma kapsamında öne çıkan kırılmalar Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyonu Projesi, Çukur Dizisinin yayımlanması ve yerleşmedeki kafe sayısının hızlı artması olarak sıralanabilir.

2003-2008 yılları arasındaki Avrupa Birliği ve UNESCO destekli Balat ve Fener Semtleri'nin Rehabilitasyonu Projesi Balat'ta yakın zamandaki en büyük değişikliklerden biridir. Bu projenin devamında Fatih Belediyesi de çeşitli rehabilitasyon çalışmaları gerçekleştirmiştir. Projelerin sonunda çöküntü görünümündeki Balat'ın sosyal ve çevresel iyileştirilmesi ve canlandırılması amaçlanmıştır. Projeler belirli akslar üzerinde başarıya ulaşmıştır.

Şekil 20. Balat yerleşmesi için önemli olaylar zaman çizelgesi (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)

Vodina ve Yıldırım Caddeleri 2006-2023 yılları arasındaki sokak fotoğrafları karşılaştırıldığında 2015-2018 yılları arasındaki dönemin ve özellikle 2018 yılının Balat semtinin bu caddelerdeki değişiminin bir kırılma noktasını oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu değişim yerleşmede süreç içinde kafe mekânı üretimi olarak görülmüştür. 2008 yılında tamamlanan Fener ve Balat Semtlerinin Rehabilitasyonu ile 2013 yılları arasındaki döneme tarihlenen çalışma alanından sokak görüntülerine ulaşamamıştır. Bununla beraber projenin sonlanmasından 2018 yılına kadar kafe mekân üretiminde önemli bir hareketin olmadığı tespit edilmiştir. 2017-2021 yılları arasında yayımlanan ve ana sahne mekânlarının Balat'ta yer aldığı Çukur adlı yerli dizinin kafe mekânı üretiminin hızlı artış gösterdiği döneme işaret etmesi dikkat çekmektedir. Bu artışın kırılma yılı olan 2018 yılı, dizinin gösterimde olduğu ilk yılın dönemine denk gelmektedir. Araştırma kapsamında kaynak olarak kullanılan ve dizinin etkisinden esnafın memnun olduğunu belirten haber web sitelerindeki yayınların tarihi de 2018 ve 2019 olarak değişmektedir. Dizinin hayranları dizi ile özdeşleşen mekânları ziyaret etmeye başlamış ve Balat semtinde bazı rehberler 'Çukur' turu düzenlemeye başlamışlardır. Dizinin bölgeye olan ilgiyi artırdığı açıktır. Bu durum dizinin çekildiği mekânların ve özellikle tarihi bölgelerin bilinirliğini kolaylaştırması açısından önemli etki sağlamıştır. Gelen ziyaretçilerin dinlenme, oturma, yeme içme gibi eylemlerine de cevap verebilmek ve bu yoğunluğu karşılamak amacıyla kafe işlevli yapılar hızla ortaya çıkmıştır. Dizinin rol oynadığı bu durum sosyal medyada da etkisini devam ettirmiştir. Balat sosyal medyada da tarihi yapıları içeren dokusu ve kafe mekânları ile kendine popüler bir yer edinmiştir.

Tarihi çevrelerde gerçekleştirilen yenileme projeleri, tarihi çevrelerin kitle iletişim araçlarında yer almaya başlaması ve mekân üretimi birbirine bağlı kavramlardır. Kitle iletişim araçlarının tarihi çevreler ve mekânlar üzerindeki etkisinin yenileme projeleri ile başlayan dönüşümün etkisinden daha hızlı ve kümülatif bir etkiye yol açtığı öne sürülebilir. Sosyal medya ve kitle iletişim araçları sadece Balat kafeleri üzerinde değil Balat semtinin bilinirliği üzerinde de etkili olmuştur. Semt daha çok görünür kılınmış ve yerleşmeye yönelik farkındalık artmıştır. Sosyal medya ve kitle iletişim araçları tarihi çevrelerin sunduğu potansiyelleri ortaya çıkarma rolü de üstlenebilmektedirler.

Özellikle İstanbul olmak üzere tarihi kent merkezlerini, mekânsal açıdan yıpranmış binalar ve düşük çevre kalitesi oluşturmaktadır (Şen, 2012). Balat, günümüzde hala büyük bir bölgesi ile İstanbul'un bu yerleşmelerinden biridir. Çukur dizisinin Balat'taki olumlu yansımalarının yanında dikkat çekilmesi gereken konu Balat'ın ana mekân olarak kullanıldığı dizilerde özellikle senaryo gereği Balat'ın çöküntü mahallesi imajı ile ekrana yansıtılmasıdır. Bu durum seyirci üzerinde olumsuz bir Balat imajı oluşturabilir. Kitle iletişim araçlarında Balat'ı tarihi dokusu ile gündeme getiren yayınlar yapılmalıdır.

Balat'ta yer alan kafe mekânları bu araştırmanın da çalışma alanı olan Yıldırım ve Vodina Caddeleri ile bu caddelerin bağlandığı sokaklar boyunca yoğunlaşmaktadır. Mekân üretimi belirli alanlarda ve tüketim mekânı olan kafeler ile sınırlı kalmıştır. Balat projelerinin bir sonucu da projelerin belirli

alanlarda uygulanabilmiş olmasıydı. Balat'ın sosyal, kültürel ve mekânsal dönüşümü için kentsel ölçekte bütüncül projeler geliştirilmelidir.

Son yıllarda sosyal medya ve kitle iletişim araçlarında daha çok anıtsal yapıları, sivil konut mimari örnekleri ve kafeleri ile gündeme gelmesiyle Balat, daha olumlu, turistik ve kültürel imajı ağır basan bir yerleşme algısı kazanmıştır. Bu algının oluşmasında mekân üretimi sürecinin devamında farklı sosyo kültürel grupların bu bölge ve tarihi yapıları ile buluşmasının sağlanmış olması etkili olmuştur. Bu değişim aynı zamanda mahalle sosyolojisinde tamamlayıcı bir dönüşüme de yol açmıştır.

Balat tarihi çevresinde yer alan yapılara ticari işlev verilerek yapıların sürdürülebilirliği sağlanmıştır. Yeniden işlevlendirme yoluyla yeniden üretilen kafe mekânlarının neredeyse tümünde özellikle duvar ve tavan döşemelerinde özgün malzemenin ortaya çıkarılma yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yöntemle tarihi yapıların kendine özgü kimlik ve farklılıkları da sergilenmiş olmaktadır. Mekânın karakterini oluşturan özgün kimliğin göstergelerinin korunması ve ortaya çıkarılması ile kullanıcılar üzerinde de bu kimliğin mekânsal algı olarak sürdürülmesi sağlanmıştır. Tescilsiz yapılarda ya da yeni yapılarda ise tuğla kaplama malzemenin tercih edildiği görülmüştür. Bu mekânlarda da bu yöntemle özgün tarihi yapı kimliği oluşturulmaya çalışılmış olabilir. Tarihi yapının kafeye dönüştürüldüğü örneklerin daha yoğun olduğu Balat'ta kullanıcılar üzerinde yanlış bir algı oluşturmamak için özgün olmayan yapılarda kaplama malzemesi kullanımı özgünden ayırt edici niteliklerde uygulanmalıdır.

Bunun yanında değişimin olumsuz yönlerini yapılar ölçeğinde değerlendirmek mümkündür. Kafe işlevi verilen çoğu tarihi yapının özellikle zemin kat giriş cephesine ait kapı ve pencere doğrama malzemelerinin form ve boyutları değiştirilmiş, tarihi yapıya uyumsuz düzenlemelere gidilmiştir. Tüm bu olumsuz etkenler tarihi yapıların özgünlüklerini kısmen kaybetmelerine neden olmuştur. Tarihi çevrelerin yenilenmesinde ve tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde seçilecek yöntemler önemlidir. Bu yöntemlerde esas önemli nokta koruma olmalıdır. Yapısal olarak bozulmanın önüne geçilirken mevcut dokunun bütüncül korunması ve sürekliliğin tarihi dokusunu yansıtacak şekilde sağlanması esas olmalıdır. Aynı zamanda günümüzün gereklerini karşılayan yaşanabilir mekânlar oluşturmak ve etkin kullanımını sağlamak gerekmektedir. Uygulamalarda görülen yanlış müdahaleler doğrultusunda, işlev değişikliğinin tarihi yapılar üzerindeki olumsuz etkilerini önleyen çözüm önerileri getirilmelidir.

Çalışma alanındaki Balat kafelerinde toplamda yaklaşık %65 oranı ile Retro iç mekân stili öne çıkmaktadır. Günümüzde retro ve vintage, nostalji kavramı ile birlikte yer almaktadır (Callan ve Glover, 2008). İç mekân stili anlamında nostaljik olarak nitelendirilebilir. Altıntaş (2016), çalışmasında Balat kafelerinin Vodina, Yıldırım ve Ayan Caddelerinde ve bu caddelerin bağlantı noktalarında konumlandığını belirtmiş ve bu kafelerin dekorasyonlarındaki retro ve vintage tercihi dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarını göz önünde bulundurarak 2016 yılından bu yana Balat kafelerinin iç mekân stillerinde Retronun hâkimiyetini koruduğu söylenebilir. Bununla beraber günümüz iç mekân tasarımlarına yansıyan eğilimler Balat'ta da yerini almaya başlamıştır. Bölgedeki kafe mekânlarında öne çıkan diğer stil olan Endüstriyel stil günümüz mekânlarında sıklıkla kullanılan modern stil örneklerindedir.

Lefebvre (2016), mekânı yalnızca teorik bir üretim değil aynı zamanda toplumun pratikleriyle zaman içerisinde şekillenen ve yine toplum tarafından yaratılan bir olgu olarak tanımlar. Mekânın sunduğu fiziki özellikleri ve konumlandığı yerle kurduğu ilişki de mekânı şekillendiren unsurlar arasındadır. Balat kafelerinde yerle anlamlı bir ilişki kurulmuştur. Balat yerleşiminin genel karakteri kafe mekânlarını biçimlendiren ana etken olmuştur. Bu ilişkinin devamında Balat kafeleri kimliği ortaya çıkmıştır. Balat kafe mekânlarının tasarımında öne çıkan Retro vurgusu olan bu kimlik, bölgenin imajı haline gelmiştir. Bu imaj Balat'ın tarihi sürecinde şekillenmiş ve günümüzde de kendine özgün bir yer edinmiştir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: [TR] Yazar / yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

[EN] There is no conflict of interest between the authors or any third party individuals or institutions.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Teşekkür: Teşekkürümüz yoktur.

KAYNAKÇA:

- Akın, N. (1994). *'Balat', Dünden bugüne İstanbul ansiklopedisi* (Cilt 2). Tarih Vakfı Yayınları.
- Aksu Erol, S. (2012). *Yerli televizyon dizilerinde kent olgusu: İstanbul örneği* (Tez no: 328602) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Altıntaş, S. (2016). Kültürel etkinlikler aktörü olarak yeni orta sınıf ve soylulaştırma ilişkisi üzerine bir tartışma, *Istanbul Journal of Sociological Studies* (54), 115-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/27142/285507>
- Brantmark N. (2017). *The Scandinavian Home*. Ryland Peters & Small Ltd.
- Budak, B. (2007). *Kentsel yenileşme süreci bağlamında soylulaştırma: Fener-Balat örneği* (Tez no: 213927) [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Burns, L.D. & Caughey, C.C. (1992). *Category use in first impressions of restaurant interiors* (75). Perceptual and Motor Skills. <https://doi.org/10.2466/pms.1992.75.1.107>
- Callan G. & Glover, C. (2008). *Dictionary of fashion and fashion designers*. Thames and Hudson.
- Canbakal Ataoğlu, N. (2015). *İç mekân tasarımı öğretiminde moda*. İç Mimarlık Eğitimi 3. Ulusal Kongresi (s.65-84). <https://acikerisim.iku.edu.tr/bitstreams/bd050233-0556-4183-b4a6-cc4044411e47/download>
- Casamassima, C. (1998). *Restaurant 2000: Dining design III*. Rizzoli Publications.
- Cerici, S. (2001). *Televizyonda program yapımı*. Metropol Yayınları.
- CnnTürk. (2021, Mart 15). *Reyting sonuçları 15 Mart 2021*. <https://www.cnntrk.com/magazin/dizi/reyting-sonuclari-15-mart-2021-uyanis-buyuk-selcuklu-cukur-yasak-elma-marasli-pazartesi-dizi-reytingleri>
- CyrusCrafts, (2022, Ağustos 16). *Vintage interior design and its attractive details*. <https://www.cyruscrafs.com/blog/interior-design/vintage-interior-design-style>
- Çağlayan, S. (2012). Anadolu'nun ilk kamusal mekânı: Kahvehane. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 95-110. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23510/250477>
- Çelik, Z. (1998). *19. yüzyılda Osmanlı başkenti: Değişen İstanbul* (2. Baskı). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Değirmenci, İ. (2009). *Tarihi mekanlarda kentsel dönüşüm uygulamaları: Balat örneği* (Tez no: 237323) [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Deleon, J. (1997). *Balat ve çevresi*. Remzi Kitapevi.
- Designbx (b.t.). *Retro style guide*. Erişim tarihi 2023, Mayıs 23 <https://designbx.com/blog/retro-interior-design/>
- Dinler, M. & Şahin Güçhan, N. (2016). Fener ve Balat'ın dönüşümü üzerine: üç vizyon / üç dönem / üç ayrı 'koruma' anlayışı. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (14) , 223-245. <https://doi.org/10.22520/tubaked.2016.0011>
- Durmuş, E. (2010). *Kahve kültürü ekseninde günümüz 'kafe'lerine - Nişantaşı merkezli - bakış* (Tez no: 325579) [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ekopara. (2018, Kasım 9). *Balat'ta "Çukur" sektörü*. <https://www.ekopara.com/haber/balat-ta-cukur-sektoru>
- Enç, G. (2009). *Tarihi kent dokusunda yeni yapı tasarım ölçütleri ve Fener semti örneğinde uygulanabilirliğinin irdelenmesi* (Tez no: 243870) [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Erden, D. (2003). *Kentsel yenileşmede bir araç olarak dönüşüm projeleri* (Tez no: 131294) [Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Eser, A. (2021). *Tasarım eğitimi alan öğrencilerin iç mekân stil algılarında eğitim sürecinin etkisi* (Tez no: 715337) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Fatih Belediyesi. (2023, Ocak 13). *Cephe rehabilitasyon çalışmalarımızla Fatih'i renklendirmeye devam ediyoruz*. <https://www.fatih.bel.tr/tr/main/news/cephe-rehabilitasyon-calismalarimizla-fatih-i/3656>
- Foyr, (2022, Temmuz 7). *What is industrial interior design?* <https://foyr.com/learn/modern-industrial-interior-design-style/>
- Förlag A. (2003). *Scandinavian design beyond the myth*. Falth&Hasler.
- Gedik, S. (2012). *Geçmişten günümüze vintage giyimin tercih edilme nedenleri ve kullanım düzeylerinin incelenmesi* (Tez no: 328856) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- GoogleTrends. (2023, Mayıs 15). *Balat*. <https://trends.google.com/trends/explore?q=%2Fg%2F113k5yy3b&date=all&geo=TR>
- GoogleTrends. (2023, Mayıs 15). *Balat*. <https://trends.google.com.tr/trends/explore?date=today%205y&geo=TR&q=balat%20istanbul>
- Görgülü, Z. (2009). *Kentsel dönüşüm ve ülkemiz*, TMMOB İzmir Kent Sempozyumu (s.767-780). <http://www.tmmobizmir.org/wp-content/uploads/2014/05/200872.pdf>
- Habertürk. (2020, Aralık 21). *Çukur dizisi nerede çekiliyor?* <https://www.haberturk.com/cukur-dizisi-nerede-cekiliyor-cukur-un-cekildigi-mahalle-nerede-cukur-dizisi-konusu-ne-2911088-magazin>

- Hasol, D. (1993). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. Yem Yayın.
- Independent. (2019, Kasım 25). *Çukur dizisiyle çehresi değişen kadim semt: Balat*. <https://www.indyturk.com/node/94981/ya%C5%9Fam/%C3%A7ukur-dizisiyle-%C3%A7ehresi-de%C4%9Fi%C5%9Fen-kadim-semt-balat>
- Işık, M. (2000). *Kitle iletişim teorilerine giriş*. Eğitim Kitapevi Yayınları.
- Kancafer Yurdakul, S. (2010). *Kentsel dönüşüm - Sürdürülebilirlik bağlamında Fener Balat yenileme alanı* (Tez no: 276818) [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Karagöz, Z. (2007). *Tasarımda loft anlayışı*, (Tez no: 237111) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Katsigiris C. & Thomas C. (1999). *Design and equipment for restaurants and foodservice*. John Wiley & Sons.
- Kavalcı, L. (2010). *Balat'ın mekansal gelişim süreci* (Tez no: 262837) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kırtepe, S. (2014). *Televizyon dizilerinin toplum üzerindeki etkileri sosyo-kültürel bir çözümleme (Erzurum örneği)* (Tez no: 372378) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kömürciyan, E. Ç. (1988). *17. asırda İstanbul tarihi*. Eren Yayıncılık.
- Kuban, D. (2000). *İstanbul bir kent tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lefebvre, H. (2016). *Mekânın üretimi* (Çev: I. Ergüden). Sel Yayıncılık.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve toplum*. TRT Yayınları.
- Ntv. (2018, Nisan 25). *Balat'ta Çukur turizmi yaşanıyor*. https://www.ntv.com.tr/galeri/yasam/balatta-cukur-turizmi-yasaniyor-duvar-yazilari-tespihler-tisortler,sJT-4g5U10uNXzY1aTUETQ/_Tx_xUE22k-V9f1z5pa-sA
- Önem, B. (2004). *Çevre algılama ve kentsel kimlik: Haliç üzerine bir yöntem önerisi* (Tez no: 152295) [Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Öztürk, T. (2019). *21. yüzyıl kafe iç mekân tasarımlarında görülen aynışmanın incelenmesi: Karaköy örneği* (Tez no: 576988) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Robert, D. & Zarachowicz, W. (2003). *Noam Chomsky ile iki saat* (Çev., Işıl Bircan). Plan B Yayınları.
- Show (b.t.). *Çukur*. Erişim tarihi 2023, Mayıs 9 <https://www.showtv.com.tr/dizi/sarkilar/cukur>
- Şen, B. (2012). Metropol kent merkezlerinde çöküntüleşme eğilimleri: İstanbul Eminönü Süleymaniye bölgesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 293-323. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194405>
- Tatar, O. (2020, Kasım3). *Balat'ta mutlaka uğramanız gereken 10 adres*. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/ogulcan-tatar/balatta-mutlaka-ugramaniz-gereken-10-adres-41652084>

Tgrthaber. (2023, Mayıs 19). *Çukur dizisi hakkında bilgiler*.
<https://www.tgrthaber.com.tr/medya/show-tvde-yayimlanmisti-cukur-dizisinin-geri-donusu-duyuruldu-2888812>

Tripadvisor (b.t.). *Fener ve Balat sınırlarındaki kafe restoranları*. Erişim tarihi 2023, Mayıs 9
<https://www.tripadvisor.com.tr/Restaurants-g293974-c8-zfn7811855-Istanbul.html>

Varol, M., C. (1989). *Balat: Faubourg Juif d'Istanbul*. ISIS Press.

Yalova, A. S. (2019). *Plastik sanatlarda retro ve vintage imajların kullanımı üzerine psikanaliz bir yaklaşım* (Tez no: 609052) [Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>

Yasemin. (2021, Ocak 4). *Balat'ta çekilen unutulmaz diziler*.
<https://www.yasemin.com/yasam/haber/2975872-balatta-cekilen-unutulmaz-diziler>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

The main purpose of this study is to investigate the relationship between cafe space production in Balat, one of the important historical settlements of Istanbul, with the rehabilitation projects carried out in the region and the place of Balat in mass media. Another aim of the study is to examine how this interaction is reflected in the interior and exterior features of Balat cafes.

Research Questions:

How the cafe space production in Balat interacts with the place of Balat in mass media? Is there a relationship between cafe space production and rehabilitation projects carried out in Balat? What are the interior features of Balat cafes.

Literature Review:

The first stage of the literature review consists of mass media, cafe spaces, interior space style, which constitute the theoretical framework of the research, and the second stage consists of scanning Turkish and foreign written and visual sources dealing with the historical, social and spatial development and project design processes of Balat. In the third stage of the literature review, Google and Google trends web pages were searched with keywords such as 'Balat, Balat Istanbul, Balat cafes and the frequency of use of the words according to years and the related topics of the search were determined.

Methodology:

In the Balat district, the areas where both projects were carried out were overlapped and the study area was aimed to remain in this intersection area to a large extent. The area between Vodina Street and Yıldırım Street, which is one of the most important axes of the district and where cafes are located, was chosen as the plot zone. The researchers carried out fieldwork between 2022 and 2023. The interior features of the cafes were examined in terms of wall, ceiling and floor materials, the use of decor and interior style, while the exterior features were examined as joinery elements, top cover and outdoor style. By assigning an inventory number to each cafe, the data obtained were processed into the data collection table prepared in the excel program.

With this, by using the Istanbul Metropolitan Municipality Istanbul City Map application and the Google Maps application, 360-degree street panoramas of the study area for the years 2013, 2014, 2015, 2018, 2019 and 2020 were reached. The functions of 70 cafe spaces between 2013 and 2023 were determined by evaluating their exterior facades through these photographs, and a detailed comparison was made with their current conditions over the years.

Results and Conclusions:

When the historical process of Balat is examined, the breaking points that affect the spatial change were seen as the Fener-Balat Districts Rehabilitation Project, the publication of the Çukur Series and the rapid increase in the number of cafes in the settlement. When the street photos of Vodina and Yıldırım Streets between the years 2006-2023 are compared, it has been determined that the period between 2015-2018, and especially 2018, constituted another breaking point for the Balat district. This change was seen as the production of cafe space in the process of settlement. The TV series Çukur, which was broadcast between 2017-2021 and where the main stage venues are located in Balat, indicates the period in which the production of cafe spaces increased the fastest. Renovation projects carried out in historical environments, the inclusion of historical environments in mass media and the production of space are interconnected concepts. It can be argued that the effect of mass media on historical environments and places leads to a faster and more cumulative effect than the effect of the transformation that started with renovation projects. Social media and mass media have had an impact not only on Balat cafes but also on the awareness of the Balat district.

Sustainability of the buildings was ensured by giving a commercial function to the buildings in Balat. In almost all of the cafe spaces that are reproduced through re-functioning, the approach of revealing the original material, especially in the wall and ceiling tiles, has been adopted. By revealing the unique identity that creates the character of the space, it is ensured that this identity is maintained as a spatial perception on the users. Retro interior style stands out with a total of 65% in Balat cafes in the study area. The general characteristic of the Balat settlement and the retro emphasis in the design of its spaces has become the image of the region. This image has been shaped in the historical process of Balat and has gained a unique place today.